Gonçalo Neves

Linguala babili

Dek e ok exkursi tra la gramatiko di Ido

Editerio Sudo

Gonçalo Neves

LINGUALA BABILI

Dek e ok exkursi tra la gramatiko di Ido

Editerio Sudo

Lisboa, mayo 2002

©
Todos os direitos reservados
Omna yuri rezervita

Editerio Sudo

1. PRI *SUBTASO, SUBMARO, AVANBRAKIO*

Por juste komprenar ed explikar la derivajo *submaro* (same kam *subtaso*, *subjupo*, edc), oportas lumizar la importanta difero inter **senco** e **signifiko**. La **senco** di ula vorto konsistas ek la diversa **idei** quin ol expresas od implikas, kontre ke lua **signifiko** konsistas ek la diversa **objekti** a qui ol esas aplikata. Yen exemplo:

La vorti *Blanka Monto* havas **senco** aplikebla ad omna blanka monti, ma lua **signifiko** restriktesas a partikulara monto, bone konocata, same kam *Nigra Maro*, *Reda Maro*, edc. La **senco** do esas sempre klara e nekonfundebla, kontre ke la **signifiko** dependas de konvenciono e povas chanjar segun la socio, la epoko, la mori, edc.

Ca difero es esencala por komprenar la tota ampleso dil derivaji *submaro*, *subtaso*, *subjupo*, edc.

a) Ni do analizez la **senco** di *submaro*:

submaro = ento submara = ento qua esas submara = ento qua esas sub (la) maro

To e nur to es la **senco** di *submaro*: “ento qua esas sub (la) maro”. Ca **senco** es aplikebla ad omna enti qui esas sub (la) maro, do anke a baleni, delfini, asterii, kreveti, homardi, morui, merluchi, sharki, koralii, perli e stoni sur la sabla fundo, e mem al sabla fundo ipsa, do ad omno submara, absolute omno. Tamen la **signifiko** di *submaro*, segun konvenciono homal, nun tendencas restriktesar a “specala navo submara, ofte uzata por skopi militar”. To es la nuna **signifiko** di *submaro*, segun la nuna konvenciono, forsan pro ke ni vivas en epoko qua prizas, kultivas e difuzas lo brutala e lo destruktiva. Forsan morge, kande chanjos nia mento chimpanzeatra, kande la homaro vere evolucionos e progresos, la **signifiko** di *submaro* chanjos a “sireno bel-voca, qua atraktas la viri a la lito, vice al milito”. Forsan kelki de ni tilvivos ta epoko...

b) L’analizo dil **senco** di *subtaso* ed altri facesas same:

subtaso = ento subtasa = ento qua esas subtasa = ento qua esas sub (la) taso

Ca **senco** es aplikebla ad omno quo esas sub (la) taso, do anke al tuko ed al tablo, kande on drinkas teo ek taso an tablo tukizita. Tamen la **signifiko** restriktesis a konocata pladeto subtasa. Konvencioni es konvencioni...

c) Same pri la **senco** di *subjupo*:

subjupo = ento subjupa = ento qua esas subjupa = ento qua esas sub la jupo

Ca **senco** restriktesis al sequanta: “linjo portata sub jupo, ordinare samlonga kam olca, e di qua la bordo tayala esas sutita al bordo tayala dil jupo”. Tamen ol povus aplikesar anke al kruri, al hanchi, al inguini, al iliako, al iskiono, al pubio, al kulo, e mem al admirinda e tante dezirata vulvo. Konvencioni...

d) Sama rezono pri *avanbrakio*:

avanbrakio = ento avanbrakia = ento qua es avanbrakia = ento qua es avan la brakio

La **senco** di *avanbrakio*, analizita supere, es aplikebla ad omna ento qua trovesas avan la brakio, do anke al mentono, al nazo, al okuli, al tota kapo, e mem al parieto avan qua me nun sidas skribante ca artiklo. Tamen lua **signifiko**, segun konvenciono despotatra, aplikesas nur al parto dil supra membro situita inter la manuo e la kudo, konstitucita dal osti radiusa e kubita. Konvencioni...

Ne obliviez do:

Senco: lo aplikebla

Signifiko: lo aplikata

2. PRI *VICE*

Me astonesas per konstatar ke uli volas enduktar la neologismo *anstat* en Ido. On ya savas ke la kuzi chapelizita havas la vortego *anstataŭ* por la rolo dil Idala *vice*, e ke de olta li derivas *anstataŭi* (“remplasar”) ed *anstataŭigi* (“remplasigar”). Omna ca vorti memorigas la rotolado di mitralioso plu multe kam la subtila movi di supleo.

La vorto *anstataŭ* sempre igis la Espisti frunsar la brovi e grimasar. Zamenhof ipsa, en sua reform-projeto en 1894[1], propozis substitucar *inloku* ad *anstataŭ*. Tamen la konservema lekteri di *La Esperantisto* bloke refuzis la reform-projeto... En un de sua verki[2] la virtuoza Cheka skriptisto Karel Píč (plu konocata kom Karolo Pič) substitucis la neologismo *stet* al malfamoza *anstataŭ*...

Quankam nekontenta, quankam konciante ke ol es jenante longa, quankam grimasante e frunsante la brovi, la Espisti duras uzar sua *anstataŭ* til hodie. Tamen la pioniri di Ido remarkis ta vortego en 1908 e remplasigis ol per la kurta e bela vorteto *vice*, qua bonege funcionas de lore. Ka nun on volas retroirar al olima longajo, repulsante la nuna kurtajo? Ho tempi, ho mori!

La vorteto *vice* tre klare, bele ed utile funcionas anke kom prefixo: vice-prezidero es homo qua supleas la prezidero kande ica ne povas prezidar, t.e. lu es homo qua prezidas vice la prezidero kande ica ne povas prezidar. Es evidenta ke, kande la prezidero povas prezidar, la vice-prezidero ne mustas irar adheme por ociere vartar eventuala maladesko o nedisponebleso dil prezidero. No! Lu darfas e povas helpar la prezidero dum lua prezidado, o mem kunprezidar, se to es necesa o konvenanta o segun-statuta. Vice-prezidero do esas sempre potenciala prezidero. Ka forsan lu nultempe divenos prezidero o nultempe agos quale prezidero? Ka forsan ta chanco sempre restos for lua manui? Ne importas! Lu tamen restas vice-prezidero, ed en okaziono di bezono, segun la statuto o la regularo dil societo od institucuro quan lu vice-prezidas, lu prezidos vice la prezidero, mem se sporadike, mem se kurte, mem

[1] *La Esperantisto*, 1894, n-ro 4, p. 50.
[2] *Speciale por Henri Vatré*, Iltis, 1988, p. 36-49.

se nur dum un mikra kunsido. Lore lu divenos felica, ed anke ni, savante ke Ido es tante klara e nuancoza ed expresiva.

3. PRI TRANSITIVESO EN IDO

Semblas a me ke en Ido la koncepto pri transitiveso e netransitiveso es tote arbitriala e konsequas de ke ni preferas kalquar la klasika modeli Latina e Greka vice rezonar per la propra kapo e regardar la Idala verbi per okuli moderna.

Ni regardez la naturo. Linguo ya esas spegulo dil relati quin la homo havas kun olta. En la naturo ne existas transitiveso o manko di transitiveso. En la naturo existas nur energio. Energio qua konstante subisas transferi e transformi. Energio qua kelkafoye haltas ed akumulesas. Tamen sempre energio e nur energio.

Ni povus nomizar *agi* la transferi e transformi di energio; la halti ed akumulesi povus nomesar *standi*. E la verbi? *Quoniam li expresas relato di la homo kun energio, ni povus dividar li en la sequanta kategorii:

Stando-verbi (t.e. verbi qui expresas halto od akumuleso di energio): *esar*, *semblar*, *aspektar*, *existar*.

Ago-verbi (t.e. verbi qui expresas transfero o transformo di energio): *vidar*, *skribar*, *amar*, *krear*, *audar*, *naskar*, *mortar*, *manjar*, *abundar*, *pavorar*, *divenar*, *kredar*, *konstruktar*, edc.

Unesma konstato: la stando-verbi esas skarsa, kontre ke la ago-verbi abundas. To es reflekto dil naturo ipsa: en olca la energio tendencas konstante movar, subisar transferi e transformi, e nur pasable rare ol haltas ed akumulesas. On regardez la naturo: yen cielo, maro, vento, sango, limfo, sapto. Omno es movo, diplaso konstanta, agiteso e transformo. E ton reflektas nia verbi, qui es nura konvenciono homala por expresar la peripecii dil energio qua cirkondas ed imbibas omno, do anke la homo.

La stando-verbi principe ne produktas problemi, same kam estuario. La ago-verbi kontree kelke petulas e jenas, same kam torento. Por plu bone analizar li, konvenas dividar li en du kategorii:

Ago-verbi subjektala: ca verbi expresas energiala transfero o transformo quan entamas ento (**subjekto**) e qua atingas od afektas

nur ta sama ento: *mortar*, *vivar*, *abundar*, *kreskar*, *arivar*, *venar*, *audacar*, edc.

Ago-verbi objektala: ca verbi expresas energiala transfero o transformo quan entamas ento (**subjekto**) e qua atingas od afektas ne nur ta sama ento, ma anke altra ento (**objekto**): *skribar*, *vidar*, *dicar*, *divenar*, *divinar*, *amuzar*, *parturar*, *ocidar*, *aceptar*, *adherar*, *apartenar*, *astonar*, *rekursar*, edc.

Kelka konstati:

a) Omna ago-verbi subjektala nomesas *transitiva* en la nuna sistemo.

b) Kelka ago-verbi objektala nomesas *transitiva* en la nuna sistemo (exemple: *skribar*, *vidar*), kontre ke altri nomesas *netransitiva* (exemple: *adherar*, *apartenar*, *rekursar*).

c) Ye kelka ago-verbi la objekto nemediate sequas la subjekto (exemple: *vidar*, *skribar*) kontre ke ye altri on pozas prepoziciono inter la subjekto e la objekto, exemple: *apartenar*, *adherar*, *rekursar*). Ta difero debesas a nura konvenciono homal ed al tradiciono di nacionala lingui. Existas nula justifikebla motivo por dicar *skribar letro* e *apartenar* ***a*** *societo*. Same juste e same justifikeble on povus dicar *skribar* ***en*** *letro* e *apartenar societo*. Me ne defensas hike abato di konvencioni, nam li es necesa ed utila. Tamen on ne probez explikar konvencioni per forjar kimeratra legi. L'asertita lego pri transitiveso e netransitiveso **ne** existas. Koncerne transfero di energio, existas **nul** difero inter la verbo *skribar* e la verbo *apartenar*.

d) Pro la sama motivo es tote justifikebla la uzo dil N inversigala en la questiono *quon divenis aquo?*, pro ke *divenar* es ago-verbo objektala (same kam *skribar* ed *audar*!) e la N inversigala es la unika moyeno uzebla por indikar la objekto di energiala transfero en frazo ube inversigesis la normala ordino subjekto-objekto. Nu, me jus dicis *la unika moyeno*, ma to ne es tote vera, nam on povus same bone indikar la inversigo per prepoziciono: ***a*** *quo divenis aquo?* Tamen on

ne tendencas rekursar ibe a prepoziciono, nam olca ne uzesas en frazo ne-inversa: on ne dicas (pro nura konvenciono!) *aquo divenis a vino* ma *aquo divenis vino*.

e) Lo supere dicita interdiktas uzar la N inversigala en la famoza questiono da Pontius Pilatus *Quo es la vereso?*[3], malgre la kontrea (ed eroroza) doco da Beaufront en KGD. Kom stando-verbo *esar* nultempe povas implikar objekto. *Quo es la vereso?* es tote klara, ne-miskomprenebla e ne-ambigua. En KGD Beaufront forsis la logiko di Ido per enduktar en ta frazo extravaganta N, qua vizis explikar nur minucio dil komplikita gramatiko Franca.

f) Ago-verbo objektal facile divenas ago-verbo subjektal per adjuntar ad ol la sufixo **-es-**: exemple, de *skribar* on formacas *skribesar*, de *audar – audesar*, edc.

g) Tamen (se ne esus *ma* e *tamen*, ni ad omno dicus *amen*!) existas ago-verbi objektal qui, pro nura **konvenciono** od oportuneso, kondutas altre. Exemple, vice *finesar*, *komencesar*, *duresar*, *cesesar*, *movesar*, edc, on dicas simple *finar*, *komencar*, *durar*, *cesar*, *movar*, edc. Omna ta **ecepti** (me preferas nomar li **konvencioni**) es klare indikita che Dyer, kontre ke Persiko mixas ne-poka kazi pro manko di konsequema guid-principi. Ja es tempo dotar Ido per gramatikal expliki tote fresha e natural, ne kalquita de moldoza doco-libri Greko-Latina!

Segun la expliko supera, *skriptar* evidente es ago-verbo objektal, nam ol sempre expresas transfero di energio inter homo (la skriptero) e verko. Kom ago-verbo objektal ol tote darfas aceptar objekto kun o sen prepoziciono: do *skriptar libro* es tote justifikinda expresuro!

Lo sama pri *fidar*: la ago fidar sempre implikas ento (**subjekto**) qua transferas sua fido ad altra ento (**objekto**). Se nun ni dicas *fidar ad*, to debesas a nura konvenciono, nam *fidar* es ago-verbo objektal, same kam *skribar*, *skriptar*, *kisar*, *salutar*, *dankar*, edc.

[3] En la Vulgato: *Quid es veritas?* (Ioan. 18:38).

4. PRO QUO NI HAVAS LA VORTO *AVANBRAKIO*?

La vorto *avanbrakio* es kelke stranja segun rigoroza nomenklaturo anatomial. Pro quo ni havas ol? Nur pro ke on forjis la vorto *antebrachium* dum renesanco. Nia *avanbrakio* es do kalquuro de la Latina. Kad anke la Romani uzis ol? La respondo es: no. Li ne konocis ca termino. Li ya uzis la sequanta vorti pri la regiono korpal qua nun okupas ni – la supra membri.

ARMVS: la shultro, precipue la parto salianta, ube la skapulo artikizesas kun la humero
HVMERVS: la tota shultro
AXILLA: l'axelo
VLNA: la tota brakio, de la shultro til la manuo
BRACHIVM: l'avanbrakio, de la manuo til la kudo
LACERTVS: la supra parto dil brakio, inter la kudo e la shultro
CVBITVS: la kudo

Tamen la Romani ne sempre uzis vorti tam rigoroze kam gramatikisti e lexikografi fixigis e definis li. Imaginez populo qua konquestis vasta regioni dil ter-globo, populo qua brandisis glavi plu volunte kam kompozis diskurso, populo praktikal, adavana ed expansema, populo sempre vizanta lo utila e lo quika: ka tal populo, ka lua centurioni e lua soldati sempre sorgis etimologio, ka li ne kelkafoye haltis ye la kudo kande li devus haltar ye la manuo, o restis ye la kudo kande li mustus restar ye la shultro? Tale esis, nam en la texti on trovas kelkafoye BRACHIVM vice VLNA, ed inverse.

Tamen *antebrachium* ne apartenis a lia jargono. La vorto enduktesis da renesancala anatomiisti, qui, bezonante ciencala linguo rigoroza e sen ambiguaji, ofte butis kontre BRACHIVM, qua iris lore del kudo al shultro, lore del manuo al kudo, mem lore del manuo al shultro. Li do konvencionis ke *brachium* esez la parto inter la kudo e la shultro, e por la parto inter la manuo e la kudo li inventis la derivajo *antebrachium*. Tamen la lingui Romanal ne sorgis ta rigoro kompendiatra, duris nomar brakio la tota membro e ne sentis la bezono di aparta vorto por *antebrachium*. La termino *antebrachium* sempre restis kompendiatra, e mem la korespondanta vorti Romanal

(exemple: *antebraço* en la Portugalana, *avanbrakio* en Ido) uzesas min ofte e nur da homi plu erudita.

Nun pri la maniero situar la parti dil korpo. L'anatomiisti dividas la korpo segun tri plani imaginita:

a) Plano frontala, qua dividas la korpo en parto avana e parto dopa.

b) Plano transversa, qua dividas la korpo en parto supra e parto infra.

c) Plano flechala, qua dividas la korpo en parto dextra e parto sinistra

Pluse, por determinar la situeso di singla parto od organo, li konsideras la korpo kom stacanta tote rekte, kun la gambi paralela ed intertushanta alonge sua tota longeso, e la brakii falinta alonge la flanki e supinacita (t.e. kun la palmi turnita adavane). Yen exempli:

Relate al boko, la okuli es supera, ma relate la fronto li esas suba.

Relate al nazo, la oreli es dopa, ma relate la nuko li es avana.

Relate al kordio, la sternumo es dextra, ma relate la hepato ol esas sinistra.

Relate al brakii, la tota kapo es avana, ma la tota kapo es dopa relate al haluxi, qui cetere es la maxim avana parto dil korpo, kontre ke la sedo es la maxim dopa. La maxim supera parto (t.e. la parto supra) es la vertico, kontre ke la maxim suba parto (t.e. la parto infra) es la plandi.

E sempre tale. La situeso di organo o korpo-parto nultempe es absoluta ma sempre relativa. To signifikas ke ol (la situeso) chanjas segun la refer-punto, quale montas la exempli supera. Kun ca municiono ni rivenez al batalio di *antebrachium*:

La parto brakial inter la manuo e la kudo (quan l'anatomiisti nomas *antebrachium*) es supera relate al manuo e suba relate al kudo.

Relate al parto brakial inter la kudo e la shultro (quan l'anatomiisti nomas *brachium*) ol esas suba. La nomo *antebrachium* es do absurda: ta parto korpal devus nomesar *subbrachium*, esante suba relate al *brachium*!

Anke la Idala vorto *avanbrakio* es absurda, esante nura kalquuro del *antebrachium* dil anatomiisti: ol devus nomesar *subbrakio*.

Tamen, se la vorto *avanbrakio* es absurda segun la refer-punti dil anatomiisti, ol es tote justifikinda segun la kustumal agado dil homo. Dum sua agi omnajorna la brakii restas alonge la flanki tre rare: ordinare on ya vidas li flexita por manjar, skribar, duktar automobilo, lektar jurnalo, laborar, aplaudar, salutar, palpar, karezar e mem por mendikar. Kande la brakii es flexita, la parto inter la manuo e la kudo videsas kom avana relate la tota korpo, e do la vorto *avanbrakio* spricas tote nature ek nia mento.

La tradiciono pezas, ed anke la naturo. Ni do ne volez esar plu minuciema e kompendiatra kam la saja ed erudita anatomiisti: ni restez kun nia *avanbrakio*, same kam li restas kun sua *antebrachium*.

5. PRI LA VORTO *BRASAR*

Semblas ke existas kelka konfuzeso pri la signifiko dil Idala vorto *brasar*. Yen probo di kompleta defino:

bras/ar (*tr.*) Mixar ingredienti en recipiento, samtempe agitante li, kun la skopo uzar la mixuro por ula operaco.

Yen exempli di lua uzo:

Brasar oro ed arjento en kruzelo, por facar aloyuro.

Brasar aquo e malto en kuvo, por facar biro.

Brasar farino, sukro ed ovi en baseno, por facar kuko.

Brasar ovi e fromajo en padelo, por facar omleto.

Brasar vitelo, sukro e cinamo en taso, por facar vitelajo.

On uzas *brasar* anke en figurala senco:

Linguiferi brasas vorti de lingui diversa.

En la nuna skoli on generale brasas lernanti de diversa rangi sociala.

Afer-brasero es homo qua brasas plur aferi samtempe, esforcante exekutar taski diversa e solvar omna problemi: lu es ulsorta omno-tushero.

Konfuza kapo brasas plur idei e pensi samtempe.

Birifar – biriferio – brasar – braserio

Lor birifo, on brasas aquo e malto en kuvo. La braso do es parto di komplexa e plurfaza procedo nomata birifo. Tamen ol ne esas

sinonima a birifo. Braserio es aparta chambro en biriferio, ube on brasas. Tamen ol ne esas sinonima a biriferio.

6. PRI *FREQUA* ED *OFTA*

Pri *ofta* e *frequa* cirkulas opinioni e praktiki diversa. *Frequa* ne restriktesas al domeno teknikal. Nula vorto agas lo. Kelka termini ya preferas fular la tereno fakal e sentas plu granda komforto en la akompano da experti ed eruditi, ma anke plebeyi darfas rekursar ad oli e marodar oli, mem se nur sporadike o provizore, por sua bezoni ed expresi partikulara.

Ofta signifikas: *qua eventas multafoye*.

Frequa signifikas: *qua eventas multafoye ye intervali reguloza*.

La tota difero do konsequas nur de ke *ofta* neglijas la intervali, dum ke *frequa* sucias li. Nulo plusa. Pro esar plu nuancoza *frequa* forsan meritis ganar la prefero da experti, teknikisti ed eruditi. Tamen ol ne darfas exkluzar la populo. Ed ol nultempe agis lo. Parlektante la plezanta (ed imense instruktiva) paginedi dil yarali di *Progreso* on konfirmas lo. Skripteri de nacioni diversa, rangi social diferanta, fakal domeni diverganta – omni neglijis la intervali di *frequa* ed uzis ol kom perfekta sinonimo di *ofta*. Anke la pagini dil markezal Detaloza abundas de ta uzo.

Kad eroris omna ca skripteri dum plura yardeki? No. Kad eroras la dicionarii, qui restriktas ca vorto a ca domeno, e ta vorto ad altra? No. Dicionarii mustas restrikar ulo, nam lia rolo es restriktar, rekortar, limitizar ed explikar klare. La vivo es fluvio ebulianta e plaudoza, e la linguo es lua spegulo e diapazono. Or nula libro povas kontenar omna nuanci, omna kolori e koloriti di arbori, arbusti e herbi, omna plaudi e rotoli dil naturo, omna odori e gusti dil enti qui populizas olca, omna varianti dil pulsanta e bunta fenomeno qua es la vivo. Dicionarii mustas esar kelke sika, mustas opozar sluzi e digi al impetuoza torento dil naturo, por ke ni, lekteri, ne naufrajez inter vortici e trombi. On do ne expektez trovar omno sur lia pagini sobra e cirkonspekta. On devas cirkumregardar. On mustas oglar en plura direcioni e sinsi, dextre e sinistre, por sizar kelka manifesti dal naturo rebela e superba. Lo dicita ne implikas ke dicionarii ne es fidinda, o ke ni devas lansar a li suspekti ed akuzi konstanta, o ke ni darfas

neglijar li ed uzar la vorti segun nia arbitrio e fantazio. No. Nur ke ni mustas apertar la okuli e regardar, e ne esar tro minucioza, tro restriktema, tro strikta.

Altra bona exempli pri la sikeso di nia dicionarii es la vorti *adjuntar* e *versiono*. Li omna (adminime ti quin me povis konsultar) dekretas ke *adjuntar* darfas uzesar nur koncerne objekti, e ke por tradukar la Angla *add* koncerne vorti e komenti, on mustas uzar la expresuro: *dicar anke*; pluse, ke *versiono* ne darfas uzesar kom sinonimo di tradukuro Quala ukazo! Itere al yarali di *Progreso*: en preske singla numero, sur preske singla pagino on lektas *adjuntar* en la senco di *dicar anke*, *dicar pluse*, e tre ofte on renkontras la maledikata *versiono* en la senco di *tradukuro*. Kad adjuntar vorti o komenti a texto o parolo es ulo kilometroze distanta de adjuntar briki a muro o viteli a kuko bakota? Ka traduko ne es maniero raportar o transmisar ulo lektita altralingue (videz la defino di *versiono*)? Kad eroris omna nia skripteri dum yaredi e yaredi? No! Ni erorus, se ni ne esus kapabla arozar la neevitebla sikeso di nia dicionarii, qua es la sikeso di omna dicionarii.

7. LA LINGUO DI *BRAZIL

En Portugal e *Brazil on parolas la sama linguo, qua pro historial motivi nomesas Portugalana. Ca linguo decendas del Galisiana-Portugalana, Romanal idiomo ja desaparinta, olim uzata da trubaduri en la tota Iberiana peninsulo, e qua genitis du lingui tre simila: la Galisiana, parolata en Galisia (nordal Hispania), e la Portugalana, nun parolata en *Brazil, Portugal, Angola, Mozambik, Guinea, Kabverdo, San-Tome e Timor.

En *Brazil la Portugalana prizentas partikularaji di lexiko, ortografio e pronunco, same kam la Angla en Usa e la Hispana en Sud-Amerika. Yen kelka diferi lexikal:

PT: *amígdala*; BR: *tonsila* (= tonsilo)
PT: *autocarro*; BR: *ônibus* (= autobuso)
PT: *bicha-cadela*; BR: *tesourinha* (= forfikulo)
PT: *bicho-de-conta*; BR: *tatuzinho* (= aselo)
PT: *camião*; BR: *caminhão* (= kamiono)
PT: *cancro*; BR: *câncer* (= kancero)
PT: *cão*; BR: *cachorro* (= hundo)
PT: *carraça*; BR: *carrapato* (= zeko)
PT: *comboio*; BR: *trem* (= treno)
PT: *electrão*; BR: *elétron* (= elektrono)
PT: *eléctrico*; BR: *bonde* (= tramveturo)
PT: *esquadra*; BR: *delegacia* (= policeyo)
PT: *hospedeira*; BR: *aeromoça* (= stewardino)
PT: *ião*; BR: *íon* (= iono)
PT: *lampião*; BR: *vaga-lume* (= lampiro)
PT: *planear*; BR: *planejar* (= projetar)
PT: *polícia*; BR: *policial* (= policano)
PT: *protão*; BR: *próton* (= protono)
PT: *relva*; BR: *grama* (= gazono)
PT: SIDA; BR: AIDS
PT: *tavão*; BR: *mutuca* (= tabano)
PT: *térmita*; BR: *cupim* (= termito)

Quale on povas konstatar, kelka bestii havas nomi tote diferanta, e mem teknikal termini (qual *elektrono* e *protono*) prizentas lejera diferi di pronunco, acento ed ortografio. Esas anke remarkinda ke pri kelka vorti (ex. *kondoro*, *lampiro*, *termito*) la Portugalana es plu simila ad Ido, kontre ke pri altri (ex. AIDS, *kancero*, *tonsilo*, *treno*) es la *Brazilana la plu proxima. Pri la vorto *autobuso* eventas kozo vere interesiva: en la Portugalana aparas lua komenco (*autocarro*), kontre ke en la *Brazilana on trovas lua fino: *ônibus*.

8. PRI *EXERCAR* E *PRAKTIKAR*

Ca vorti havas senci proxima, vicina o mem parenta, ma existas inter li difero klara e facile docebla. **Exercar** es igar ulu od ulo plu habila per praktikado di ulo: *on exercas su*, *la gambi*, *la korpo*, *la oreli*, *la sensi*, *la muskuli*, *la fingri*, *la lango*, *la memoro*, *la spirito*, *edc*; **praktikar** es aplikar la reguli di sua mestiero, arto o cienco: *praktikar mestiero*, *sporti*, *medicino*, *agrokultivado*, *desegn-arto*, *lingui*, *Ido*, *edc*. Per *praktikar* teniso, on *exercas* sua brakii, od altravorte, por *exercar* sua brakii, on *praktikas* teniso; per *praktikar* linguo, on *exercas* sua memoro, od altravorte, por *exercar* sua memoro, on *praktikas* linguo.

9. PRI *A(D)*, *TIL* E *VERS*

La prepoziciono **a(d)** indikas la *emo* di movo: *Maria venis **a** Paris = el venis en la direciono di Paris, vizante atingar ca urbo*; **til** montras *arivo* od *atingo*: *Maria venis **til** Paris = el venis en la direciono di Paris ed atingis ta urbo*; **vers** markizas *direciono*: *Maria venis **vers** Paris = el venis en la direciono di Paris, vizante atingar ca urbo od altra loko en la sama direciono*.

10. PRI LA SUFIXO *-AL-*

En Ido la difero inter substantivo ed adjektivo es tre tenua. On swichas tre facile de substantivo ad adjektivo, per simpla substituco di ***a*** ad ***o***, od inverse. Exemple:

De *bela* (= qua es bela) on venas a *belo* (= bela ento), e de *belo* on retrovenas a *bela*.

La problemo (se on darfas judikar ol kom problemo...) aparas kande on volas produktar altra nuanci dum la kompozado. Lore sempre funcionas la sama regulo, qua es tre simpla:

X-a = qua esas X-a = qua esas X
X-ala = qua relatas X ma ipse ne esas X

Yen exempli:

*linguo nacion**al**a* = linguo qua relatas a naciono ma ipse ne esas naciono

linguo internaciona = linguo qua esas internaciona = linguo qua esas inter la nacioni (se on skribus *linguo internacion**al**a*, to signifikus: linguo qua relatas al internaciono, ma to esus absurda, nam la vorto *internaciono* ne existas)

*pordo garden**al**a* = pordo qua relatas a gardeno ma ipse ne esas gardeno

konduto exempla = konduto qua esas exempla = konduto qua esas exemplo

voyo aqua = voyo qua esas aqua = voyo qua esas aquo (exemple: la Portugalana navigisto Vasco da Gama “deskovris” aqua voyo de Portugal ad India).

*voyo aqu**oza*** = voyo qua havas multa aquo ma ipse ne esas aquo (exemple: la voyo a nia skolo divenis aquoza pos abundanta pluvo)

*voyo aqu**ala*** = voyo qua relatas ad aquo ma ipse ne esas aquo (exemple: sika stona voyo alonge rivero es voyo aquala, ma tote ne aqua e anke ne aquoza).

Ida linguo = linguo qua esas Ido.

*vorti Id**ala*** = vorti qui relatas Ido ma ipse ne esas Ido.

kuzo amika = kuzo qua esas amiko.

*letro amik**ala*** = letro qua relatas ad amiko (t.e. qui havas la qualesi di amiko) ma ipse ne esas amiko.

*saluti kordi**ala*** = saluti qui relatas al kordio (t.e. semblas venar del kordio) ma ipse ne esas kordio.

*asn**al**ajo* = kozo (*-aj*) qua esas asnala = qua relatas ad asno (t.e. qua esas stulta quale asno) ma ipse ne esas asno (exemple: la mariajo di vua amiko esis vera asnalajo).

[Apene havus sencon la vorto: *asn**aj**o* = kozo (*-aj*) qua esas asna = qua esas asno]

Bona mnemoniko por ne faliar adjektivigo es la sequanta: la kompozuro *X-ala* sempre remplasas prepoziciono. Yen exempli:

*linguo nacion**ala*** = linguo **di** naciono
*pordo garden**ala*** = pordo **en** gardeno
*voyo aqu**ala*** = voyo **alonge** aquo
*vorti Id**ala*** = vorti **en** Ido
*letro amik**ala*** = letro **de** amiko
*saluti kordi**ala*** = saluti **de** la kordio
*asn**al**ajo* = kozo (*-aj*) **proxim** asno
*kurso somer**ala*** = kurso **dum** somero
*promeno forest**ala*** = promeno **tra** foresto

*kombato mort**al**a* = kombato **til** morto
*deliro febr**al**a* = deliro **pro** febro

Se la prepoziciono ja trovesas en la kompozuro, on tote ne bezonas adjuntar **-al-**:

*linguo **inter**naciona* = linguo **inter** nacioni
*exkurso **dum**somera* = exkurso **dum** la somero
*membro **dum**viva* = membro **dum** la tota vivo
*trafiko **tra**urba* = trafiko **tra** la urbo

Evidente, vice *exkurso dumsomera* on povus dicar *exkurso somer**al**a* (la **-al-** remplasas la prepoziciono **dum**); vice *trafiko **tra**urba* on povus dicar *trafiko urb**al**a* (la **-al-** remplasas la prepoziciono **tra**).

Anke vice *membro **dum**viva* on teoriale povus dicar *membro viv**al**a*, ma ta expresuro ne esus tote klara, segun me.

Tamen ne existas alternativo por *linguo **inter**naciona* (t.e. **inter** ne esas remplasebla da **-al-**), nam hike la prepoziciono **inter**, pro la senco ipsa dil kompozuro, quaze pluraligas la radiko *nacion-*.

*Quoniam adjektivi dil tipo *X-ala* esas plu ofta kam olti dil tipo *X-a*, kelk Idisti regretinde interkonfundas li ed ofte uzas *X-ala* nekorekte, vice la justa *X-a*. Exemple, on ofte lektas tra la revui: *hodiala*, *nunala*, *ibala*, edc. vice le justa: *hodia*, *nuna*, *iba*, edc. En numero di *Progreso* me trovis:

(1) *komunistala landi* [ca landi ne relatas a komunisti, ma ipse es komunista, do: *komunista landi*]

(2) *nokti Arabianal* [ca nokti ne relatas ad Arabiani (od Arabi) ma ipse es Arabiana (od Araba), do: *nokti Arabiana (*od *Araba)*]

(3) *vesti Europanala* [ca vesti ne relatas ad Europani ma ipse es Europana (t.e. fabrikita en Europa), do: *vesti Europana*]

(4) templo triterasala [ca templo ne relatas a tri terasi ma ipse es tri-terasa, t. e. konsistas ek tri terasi, do: *templo triterasa*]

Pri ca erori ne kulpas Ido ipsa, qua es klara e logikoza, ma nur la manko di reflektemeso da ula skripteri, qui ne parlernis la linguo ante sizir la plumo e stopir nia revui per omnasorta artikli absolute polisenda.

11. PRI *BO-*, *STIFTA* E *MI-*

Nula linguo posedas la tota vortaro necesa por expresar omna nuanci dil parenteso homal. La nuanci e minucii varias segun mori e tradicioni diversa, e la lingui tre diferas sur ca tereno. Exemple la Romani havis du vorti por dicar *onklo*: *patrŭus* (= patrala onklo) ed *avuncŭlus* (= matrala onklo). Nur la duesma lasis traco en la lingui Latinida: *oncle* en la Franca, ancestro di nia *onklo*. En la Portugalana me sempre butas kontre vorti qual *enteado, comadre* ed altri simila, qui semblas expresar neklara relati familial.

Pri *stifa*, *bo-* e *mi-* la afero semblas a me tre simpla. Imaginez la sequanta kazo: Petrus spozigas Marta, qua divorcis de Paulus pos parturir ad ilca filiino nomata Anna. Anna divenas stifa filiino di Petrus, ed il divenas elua stifa patro. Pose Marta parturas Henrikus, mifratulo di Anna.

Yen plu interesanta (e komplikita) familio. Paulus e Helena havas tri filiini (Sofia, Rakel e Maria). Pose li divorcas. Paulus mariajas su kun Sara e genitas tri gefilii: Suzana, Karolina e Gabriel. Nu, Suzana, Karolina e Gabriel es mifrati di Sofia, Rakel e Maria, e Sara es la stifa matro di Sofia, Rakel e Maria. Sualatere anke Helena spozeskas itere. El mariajas su kun Andreas, qua havas filiulo de antea mariajo: Karlo. Nu, Karlo esas stifa frato di Sofia, Rakel e Maria ma ne de Suzana, Karolina e Gabriel, e Helena es la stifa matro di Karlo. Pose Helena e Andreas genitas filiulo: Bernardo. Nu, Bernardo es mifrato di Karlo ed anke di Sofia, Rakel e Maria, ma ne di Suzana, Karolina e Gabriel. Rezume: Sofia, Rakel e Maria havas du fratini, du mifratini patrala, un fratulo patrala, un mifratulo matrala ed un stifa fratulo matrala!

Komplikita, ka ne? Ma ne pro la linguo: la komplikeso konsequas nur de la relati e konvencioni homala. Forsan la lektero astonesos, ma me garantias ke la supere skizita sitieso familiala korespondas a reala kazo: me chanjis nur la nomi.

12. PRI *VEHAR, VEHIGAR* E *DUKTAR*

La sequanta frazi montas la diferi inter la supera verbi:

*L'automobilo **vehis** de Paris a Lyon.*

Me **vehis** per automobilo de Paris a Lyon.

Per mea automobilo me **vehigis** mea spozino de Paris a Lyon.

Me **duktis** (o: **direktis**) mea automobilo de Paris a Lyon.

Yen la equivalanta Esperanto-vorti:

stiri, konduki – duktar, direktar
veturi – vehar, vetur-irar
veturilo – veturo, vehilo
veturigi – vehigar, vetur-agar
ŝoforo – duktisto, vehisto

13. PRI *ABONAR* E *SAVIGAR*

(a) Pri *abonar*

La normala linguo-uzo en Ido docas a ni ke abonanto es homo qua recevadas revuo. Omna redakteri sempre parolas pri *nia abonanti* o *nia abonantaro* kande li parolas pri la revuo reguloze sendata ad iti. Se abonanto es homo qua reguloze recevas revuo, *abonar* certe signifikas *reguloze recevar revuo*. Ica defino perfekte fitas en la nuna ed olima linguo-uzo dal Idisti. Tamen on lektas anke kelkafoye *"Ka vu ja abonis por la nuna yaro?"* En ica exemplo *abonar* evidente signifikas *facar abono*. Do se on rigoroze mantenus la supera defino (abonar = reguloze recevar prepagita varo), on devus judikar ca lasta uzo kom eroro. To pruvas ke linguo ne es matematiko. Oportas ne obliviar ke en lingui ne-Slava on ne tante forte sentas la bezono distingar ago de lua komenco, e ke pro ne sentar tal bezono on opinionas kom superflua sempre markizar la komenco di ago per specala prefixo (*ek-* en Esperanto) o sufixo (*-esk* en Ido). Se on lektos la Esperantala verki da Kabe e Karel Píč (amba Slavi, amba eminenti, ed apartenanta ad epoki tote diferanta), on trovos ibe amaso de *ekvidi* e simila verbi prefixizita, kontre ke on trovos nombro multe min granda de tala vorti en verki da autori ne-Slava. Kad eroro? No! Koncernesas stilo e mond-regardo. Por Slava mento es importanta dicernar komenco de itereso e markizar tala dicerno per elemento gramatikal. Franca mento ne facas la dicerno, o ne facas ol tante ofte, o ne judikas kom importanta sempre facar ol, e do ne efektigas anke la distingo per afixo. Amba menti es respektinda. E la konkluzo? Me opinionas ke on devus mantenar la defino *abonar = reguloze recevar prepagita varo* ed esforcar uzar la sufixo kande koncernesas komenco di abono ed es importanta distingar lo, ma tolerante la uzi sen sufixo kande to ne jenas la kompreno.

(b) Pri *savigar*

Imaginez lo sequanta.

Instanto A: Petrus savas la respondo e Paulus ne savas ol.

Instanto B: Petrus naracas a Paulus la respondo, do Petrus *igas* Paulus savar la respondo.

Instanto C: *Quoniam Petrus *igis* Paulus savar la respondo, nun la respondo esas savata *da* Paulus. On povas do dicar ke Petrus *savigis* la respondo *da* Paulus.

Me komprenas ke la supera regulo produktas heziti e dubiti. Kontre ke en Esperanto on uzas la sufixo *-ig* por indikar *at-igar* ed *ant-igar* (ex.: *mi manĝigis la ĉevalon*, *mi manĝigis avenon al la ĉevalo*), en Ido on uzas ica sufixo por indikar nur *at-igar* (*me manjigis aveno dal kavalo*). Por indikar *ant-igar* on mustas rekursar al verbo *igar*: *me igis la kavalo manjar aveno*.

Quo eventas kande on manjigas aveno *da* kavalo? Qua manjas? La kavalo. Qua esas manjata? La aveno. Da qua? Da la kavalo. Do on manjigas aveno *da* la kavalo. La kavalo esante la manjanto, t.e. la aganto, on mustas aplikar la prepoziciono *da*, nam olca es la prepoziciono uzenda por indikar aganto en irga frazo.

Altra questiono forsan interesiva es: pro quo Esperanto absurde e nelogikoze uzas en tala frazi la prepoziciono *al*? Nu, ol es surogato. La maxim logikoza prepoziciono ibe esus *de*, qua segun la Fundamento expresas la pasivo. Tamen la plurfuncioneso dil Esperantala *de* impedas lua uzeso en simila kazi: on ne darfus ya dicar *mi manĝigis la avenon de la ĉevalo*! Dum la lasta du yardeki on sempre plu vaste uzas en ta linguo la nova prepoziciono *far*, qua es perfekta equivalanto di nia *da*. Multi ja dicas senjene *manĝita far* edc, e nulo impedus dicar anke *mi manĝigis la avenon far la ĉevalo*, se la fundamentalisti ne klamus ye omna anguli ke to es gros eroro e shaminda peko kontre la biblo dek-e-sis-regula.

Konkluze: *savigar* signifikas sempre *sav-at-igar* od *igar savata* e postulas sempre la prepoziciono *da*. En KDG trovesas tre kompleta expliko pri la uzo di *da* en simila kazi, ed anke tre bona leciono pri *-igar*.

Evidente vice *savigar* on darfas uzar la verbo *komunikar*, qua sendubite es plu Idatra, plu moderna e plu internaciona – do, rekomendinda.

14. KA *NOMAR* O *NOMIZAR*, YEN LA QUESTIONO

Ofte on konfundas e misuzas la verbi *nomizar* e *nomar*. Tamen la difero es klara.

Nomizar es donar nomo ad ulu od ulo, provizar ulu od ulo per nomo. Per **nova** nomo. On nomizas ulu kande ica ne ja havas nomo, kande on ne konocas lua nomo, o kande on volas donar a lu altra nomo kam olta quan lu havas.

De pos ke on **nomizis** ulu per la nomo X, on sempre **nomas** lu per ica nomo X, quan on ja konocas, ed on agas lo sempre, adminime til ke on decidas nomizar lu altre. Nomar es do ago plurfoya, iteral, kontre ke nomizar es ago instantal. Pluse, nomar sempre dependas de nomizar, kontre ke nomizar tote ne dependas de nomar. On ne povas nomar sen nomizir, on povas nomar nur lo ja nomizita, ma on povas nomizar ulu e pose nultempe nomar lu.

Yen exemplo. Ioannes arivas sur insulo dezerta. Nul homo ibe. Lore il vidas ucelo nekonocata. Ol es stranja e remarkinda pro havar gambi di strucho e beko di tukano. Pro to Ioannes decidas inventar por lu la nomo *tukucho*. En ica instanto, il do **nomizas** la ucelo, e la ucelo **nomizesas** da il. Pose arivas Petrus sur la insulo e konoceskas Ioannes. Ilca montras a Petrus la ucelo. L'arivinto astonesas e questionas: "Stranja ucelo! Kad ol havas nomo?". Ioannes respondas: "Yes. Me **nomizis** ol *tukucho*." La nomo plezas a Paulus, qua de ica instanto sempre **nomas** la ucelo *tukucho*. Pose arivas altra homi sur la insulo. Vidinte la stranja bestio e remarkinte ke Ioannes e Paulus bone konocas ol, li questionas: "Quale **nomesas** la ucelo?".

Kara lektero, kande vu volos savar de ulu lua nomo, ne questionez "Quale vu nomizesas?" To apene havas senco, pro ke *nomizesas* signifikas *esas nomizata*, e nomizar es ago instantal. Questionez do "Quale vu esas nomizita?" o "Quale vu nomesas?". La duesma es mem preferinda, nam la nomizo eventis nur unfoye, forsan multa yari ante nun (to dependas de la evo dil nomizito), kontre ke la nomado eventas oftege, mem omnadie. Multa homi subisas nur un nomizo, qua koincidas kun lia bapto, kontre ke la nomado akompanas li dum la tota vivo.

Se lo supera es justa, on certe konkluzos ke la verbo *nomizar* es ofte misuzata vice *nomar*.

15. PRI *PLUE* E *PLUSE*

Yen mea pensi pri *plue* e *pluse*. Amba adverbi koncernas quanto, mas *plue* indikas augmento di quanto, kontre ke *pluse* montras adjunto di quanto ad altra quanto. En la unesma kazo koncernesas do nur un quanto qua augmentas, kontre ke en la duesma on parolas pri plura quanti qui adjuntesas l'uni al altri. Me donez exemplo pri *pluse*:

La puero kompris kin pomi en la unesma dio.

En la duesma dio lu kompris tri pomi ***pluse*** [= a lo komprita en la unesma dio lu juntis tri pomi]

En la triesma dio la matro dicis: "Haltez! Ne komprez ***pluse****!"* [= al ok pomi ja komprita ne juntez plusa pomi]

E nun exemplo pri *plue*:

La puero kompris kin pomi en la unesma dio.

En la duesma dio la puero kompris ***plue*** [= lu kompris plu multe, lu augmentis la quanto ja komprita en la dio antea, ma on ne indikas precize la nombro]

En la triesma dio la matro dicis: "Haltez! Ne komprez ***plue****!"* [= ne augmentez la quanto ja komprita]

Altravorte on povas dicar ke *plue* remplasas *plu multe*, kontre ke *pluse* remplasas *plusa kozo*, *plusa ento* o *plusa foyo*.

Por (ex-)Esperantisti me adjuntos ke nia *plus(e)* generale korespondas al *plu* Esperantal. Exemple:

En Esperanto: *Mi ne* ***plu*** *venos al via hejmo.*

En Ido: *Me ne* ***plus*** *venos a vua hemo* [= me venos a vua hemo nul plusa foyo]

La *pli* Esperantal generale esas nia *plue*. Yen exemplo:

En Esperanto: *La infano manĝis grandan kvanton da supo kaj diris: "mi ne volas pli!"* [= *mi ne volas pli multe da supo*]

En Ido: *La infanto manjis granda quanto de supo e dicis: "me ne volas plue!"* [= me ne volas plu multe = me ne volas plu multa supo]

Tamen ne sempre:

En Esperanto: *La infano manĝis du pomojn kaj diris: "mi ne volas pli!"* [= *mi ne volas pliajn pomojn*]

En Ido: *La infanto manjis du pomi e dicis: "me ne volas pluse"* [= me ne volas adjuntar plusa pomi al du pomi ja manjita] o same bone *"me ne volas plue"* [= me ne volas augmentar la quanto ja manjita]

Yen posibla helpilo por decidar inter *plue* e *pluse*: kande on volas expresar *plu multe*, on elektez *plue*; en altra kazi, on elektez *pluse*.

Me esperas ke me ne konfuzigis vi plue. Se me agis lo, me explikos la kozo pluse.

16. PRI LA PREPOZICIONI *DE* ED *EK*

Semblas a me ke pri la prepozicioni *de* ed *ek* Beaufront kontredicas su ipsa sur la bunta pagini di KGD. Unesme il dicas (KGD, pagino 75, paragrafo 71):

"**Ek** = de interne ad extere di... Ex.: **La hundo saltis ek la barelo** (lu esis en la barelo); **la hundo saltis de la barelo** (lu esis nur *an* la barelo). Do atencez ne konfundar *ek* a *de*; nam, quale vu vidas, *ek* supozas, ke on esis *en* la loko, kontre ke *de* supozas, ke on esis nur *an* od *apud* olu."

Pose il dicas (KGD, pagino 75, paragrafo 71):

"Ne konfundez **ek** al punto di *de*veno. Dicez: **Me recevis letro *de* Paris**, ne *ek Paris*."

Kar lektero, ka vu remarkis la kontredico? No? Yen do, imaginez lo sequanta:

Paulus habitas Paris. En Paris. Interne di Paris. Petrus habitas Lyon, do exter Paris. Se Paulus sendas letro a Petrus, ol iras ek Paris (nam ol esis interne di Paris) a Lyon. Petrus do darfas dicar: *"Me recevis letro **ek** Paris"*. Me ne volas komparar Paris a barelo, ma pro quo hundo darfas saltar **ek** barelo e letro ne darfus sendesar **ek** Paris? Ka barelo ne kontenas hundo same kam Paris kontenas letro?

Imaginez nun lo sequanta. Ioannes habitas suburbo an Paris. Il sendas letro a Petrus, qua habitas Lyon. Segun la barelo-rezono, la letro iras de Paris a Lyon, e do Petrus darfas dicar: *"Me recevis letro **de** Paris."*

E nun yen forsan interesiva questiono. Pro quo Beaufront kontredicas su ipsa? Nu, on ne obliviez ke KGD aparis en 1925, kande la Idisti naive pensis (kelki ankore pensas tale) ke la Esperantisti es rivali quin oportas konvinkar e persuadar. La Detaloza es plena de noti e komenti qui vizas la Esperantisti e lia

linguo. On darfas mem dicar ke la Detaloza havas duopla skopo: unlatere docar la linguo internaciona Ido ed erektar modeli lingual e stilal por la Idistaro; altralatere revelar (o mem denuncar) la febla punti di Esperanto. Kelkafoye ico efektigesas tote klare, e mem per remarkigi kelke shikanatra; altrafoye Beaufront preferas exajerar la logikozeso di Ido, kun la skopo kontrastigar la ambigueso di Esperanto.

On merkez la lora konjunturo e sempre egardez ol dum studiar la Detaloza, nam kelkafoye oportas lektar "inter la linei".

Quon do Beaufront volis kontrastigar per tal distingo di *ek* e *de*, tro rigoroza, rigida e mem kelke pedantatra? Nu, la prepoziciono Esperantal *de* divenabis tante laxa, ke la Esperantisti komencis atribuar nelogikoza senci al prepoziciono *el* (qua equivalas *ek* en Ido), dicante exemple *traduki* ***el*** *Esperanto* (= tradukar *ek* Esperanto), por kelke alejar la kompatinda *de*, qua esis vera *faktotum*. To esis nura surogato. La linguo Ido prizentante tri prepozicioni (*de*, *di* e *da*) por la multa taski dil *de* Esperantal, Beaufront volis tre forte emfazar ke la Idala prepozicioni havas senco multe min vasta ed ambigua kam le Esperantal, e ke konseque, la Idisti ne bezonas rekursar a surogati nelogikoza. Taskope il restriktis la senco-domeno dil prepozicioni til limiti qui ne sempre fitas en reala kondicioni dil vivo omnadia.

Imaginez lo sequanta. Paulus vidas Petrus sur la strado e questionas il: *"De ube vu venas?"*. La respondo maxim natural es: *"De la butiko"*. Ka vere importas ka Petrus esis interne dil butiko regardante la vari, od an la butiko, exemple adosita sur la pordo-fosto e regardante la flananti? No. Nek la questioninto bezonis tanta precizeso nek la respondinto judikis ol kom necesa. E kustumale eventas ico. La vivo es tro rapida o tro subtila por ke on suciez tal detali.

Pluse, es danjeroza tro precize fixigar omna detali. Imaginez nun kato qua es en chambro. Petrus stacas exter la chambro. Nun la kato venas a Petrus. Nula dubito. La kato venas ek la chambro. Nun la kato esas an la chambro-pordo ma exter la chambro. Petrus duras stacar exter la chambro. La bestio venas a Petrus. Sendubite ol venas **de** la chambro. Ma quon on dicus, se la bestio havus duimo dil korpo en la chambro e duimo exter olca e nun venus a Petrus? Kad ol venus

ek o **de** la chambro? E se ol havus nur la kaudo en la chambro? Kad **ek** o **de**? On povus imaginar multega nuanci simila.

E la konkluzo? Nu, me opinionas ke la prepoziciono *de* es kelke laxa per kontenar plura nuanci pri la deveno-punto. Ol ya kontenas adminime la sequanta nuanci: *de en*, *de an*, *de sur* e *de sub*. Por la unesma nuanco (*de en*), existas anke la prepoziciono *ek*, qua es uzinda nur kande on bezonas o mustas (pro klareso) precizigar ke la movo o la deveno efektigesas de interne ad extere. Same pri l'altra nuanci: kande oportas precizigar, on agas lo (*la kato saltas **de sur** la tablo, **de sub** la tablo, **de an** la fenestro*, edc), ma nur kande oportas.

Dicar *me recevis letro **ek** Paris* ne es do eroroza, ma nur tro preciza, ne-necese preciza, pro kontenar informo ecesiva, nedemandita, nevolata.

17. PRI *DE* E *DE POS*

Ofte on konfundas *de* a *de pos* kande koncernesas eventi e pro to on eroroze skribas *de pos longe*.

De pos (ne *depos*, segun Dyer) es uzinda nur kande ol avaniras konkreta evento o bone determinita tempo-punto, por expresar ago o stando qua duras de lore. Exemple: *de pos la milito la relati inter nia landi esas tre mala*; *de pos la lasta exameno me ne prizas mea docero*.

Kande ne koncernesas konkreta evento o bone determinita tempo-punto, es uzinda *de* vice *de pos*. Exemple:

De kande vu studias Ido? (ne *de pos kande*!)
De longe me studias ol.
De tre longe me studias ol.
De tro longe me studias ol.
Ja de tro longe me studias ol.

Dicar *de pos longe* es ridinda ed absurda, nam ne existas en la tempo ula marko o punto nomata *longe*, de pos qua on povus agar ulo.

18. PRI *ABOMINAR* ED *ODIAR*

Amba vorti expresas sentimento di granda desprizo, ma kun nuanci, motivi ed efekti diversa.

(**A) Pri *abominar***

On abominas ulu od ulo precipue pro la sequanta motivi:

(a) pro lua repugnanta aspekto. Exemple: *Multa homi abominas insekti ed aranei* (mem se olci nultempe pikis od altre nocis li).

(b) pro la extrema maleso di lua karaktero o konduto. Exemple: *Ordinare on abominas diktatori* (mem se on nultempe subisis la efekti di lia funesta guvernado).

(c) pro lua konocata o supozata nociveso. Exemple: *Multa homi* (regretinde ne omna) *abominas militi* (mem se olci nultempe atingis li direte).

Kande on abominas ulu od ulo, on evitas vidar lu o kontaktar kun lu. Abomino do sempre implikas la ideo di eskarto. Ica ideo cetere kontenesas en la komencal silabo *ab*, Latina prepoziciono e prefixo qua korespondas a nia prepoziciono *de* ed aparas en pasable multa vorti di nia linguo: *abdikar* (eskartar su del regno, trono, edc), *ablacionar* (eskartar korpo-parto per tranchar ol), *ablaktar* (eskartar infanto de la lakto matral), *absenta* (eskartita de ula loko), *absolvar* (eskartar ulu de kulpo), edc.

(B) Pri *odiar*

On odias ulu od ulo pro la motivi (b) e (c) supere indikita, ma ne pro (a). Exemple, on povas odiar insekti od aranei, ma ne pro lia repugnanta aspekto: on odias li pro ke uldie on pikesis od altre nocesis da li, o pro ke on timas ke to uldie eventos. Se on abominas li, on simple eskartas su de li, on evitas irga kontakto kun li, on evitas mem vidar li. Kontraste, kande on odias li, on esforcas nocar

li, exemple per fular li o per aplikar insekt-ocidivi, ed on sentas maligna plezuro dum vidar la kadavri dil “enemiki”.

Mem kande on odias pro la motivi (b) e (c) supere indikita, la efekto dil odio ne es la sama kam olta di abomino. Quale ni vidis supere, on sempre esforcas eskartar su del abominato. Kontraste, ordinare on ne eskartas su del odiato. Tre ofte on mem nutras la odio per serchar kontakto (mem se nur vida) kun la odiato, od on esforcas nocar lu.

Kande on vere odias ulu, ordinare on odias lu ne nur pro la maleso di lua karaktero o konduto, ma anke pro ke on subisis od ankore subisas ofenso da lu – sive direte sive mediate. Forsan la ofenso atingis od atingas ne la korpo, havaji od interesti di persono o grupo, ma la fundamenti di doktrino, kredo od etikala principo. Kande on subisas ofenso, ofte on sentas la deziro venjar su kontre la ofensinto. Pro to, odio ofte akompanesas da venjemeso, quo klare distingas ol de abomino. Olca es plu pasiva, plu milda, plu pasema, kontre ke olta es plu aktiva, plu forta, plu duriva – ed anke plu danjeroza. Pro odio on ofte subisas plursorta detrimenti – precipue kande la odiato es plu potenta kam la odianto. Pro abomino on poke sufras – se on sucesas eskartar su del abominato, on povas mem komplete evitar irga sufro.

Rezume, on povas dicar ke odio es sentimento kelke destruktiva – do evitinda – kontre ke abomino es sentimento utila e mem necesa, nam per abominar on eskartas su de lo mala, de lo nociva, de lo repugnanta.

KONTENAJO

1.	Pri *subtaso*, *submaro*, *avanbrakio*	5
2.	Pri *vice*	7
3.	Pri transitiveso en Ido	8
4.	Pro quo ni havas la vorto *avanbrakio*	12
5.	Pri la vorto *brasar*	15
6.	Pri *frequa* ed *ofta*	17
7.	La linguo di *Brazil	19
8.	Pri *exercar* e *praktikar*	21
9.	Pri *a(d)*, *til* e *vers*	22
10.	Pri la sufixo *-al-*	23
11.	Pri *bo-*, *stifta* e *mi-*	27
12.	Pri *vehar*, *vehigar* e *duktar*	28
13.	Pri *abonar* e *savigar*	29
14.	Ka *nomar* o *nomizar*, yen la questiono	31
15.	Pri *plue* e *pluse*	32
16.	Pri la prepozicioni *de* ed *ek*	34
17.	Pri *de* e *de pos*	37
18	Pri *abominar* ed *odiar*	38